

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

TIESĪBU EFEKTĪVAS PIEMĒROŠANAS PROBLEMĀTIKA

**Latvijas Universitātes
72. zinātniskās konferences
rakstu krājums**

Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika : Latvijas Universitātes
72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2014,
452 lpp.

Redkolēģija:

prof. **Jānis Rozenfelds**
prof. **Ilma Čepāne**
prof. **Sanita Osipova**
prof. **Ringolds Balodis**
prof. **Jautrīte Briede**
prof. **Valentija Liholaja**
prof. **Uldis Krastiņš**
prof. **Ārija Meikališa**
prof. **Juris Bojārs**
asoc. prof. **Jānis Kārklīšs**
asoc. prof. **Artūrs Kučs**

Literārā redaktore *Gita Bērziņa*

Maketu veidojusi *Baiba Lazdiņa*

Visi krājumā ievietotie raksti ir recenzēti.
Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Latvijas Universitātes atļauja.
Citējot atsauce uz izdevumu obligāta.

© Latvijas Universitāte, 2014

ISBN 978-9984-45-855-7

TERMIŅŠ PIETEIKUMA IESNIEGŠANAI SATVERSMES TIESĀ: AKTUĀLĀKIE JAUTĀJUMI

TERM OF SUBMITTING AN APPLICATION TO THE CONSTITUTIONAL COURT: RECENT ACTUALITIES

Anita Rodiņa, Dr. iur.

LU Juridiskās fakultātes Valststiesību zinātņu katedras asociētā profesore

Summary

In the current article the author discusses about the term which should be observed to submit an application to the Constitutional Court of the Republic of Latvia. The author concludes that the term should be observed not only by the person who submits a constitutional complaint, but also in cases when the subject challenges specific laws and also an order with which the minister suspends a decision of a local government. A particular attention is focussed on the novelties of the realization of constitutional complaint, the author provides an explanation of the recent court practice where a violation of the fundamental human rights and a term of submitting a constitutional complaint is analyzed.

Atslēgvārdi: pieteikums, konstitucionālā sūdzība, aizskārums, termiņš, Satversmes tiesas process.

Key words: application, constitutional complaint, violation, term, Constitutional Court procedure.

Ievads

Satversmes tiesas process kā viens no tiesvedības veidiem Latvijā veidots, ievērojot strīdu risināšanai tiesā raksturīgus principus. Tāpat visiem pieteikumiem ir jāatbilst Satversmes tiesas likumā¹ noteiktām prasībām, un viena no tām ir pieteikuma iesniegšanas termiņa ievērošana.² Termiņš pieteikuma iesniegšanai Satversmes tiesā ir noteikts, gan ņemot vērā konstitucionālās kontroles formu, gan arī apstrīdamā tiesību akta un visas lietas specifiku. Līdz ar to kļiedējams uzskats, ka termiņš pieteikuma iesniegšanai ir saistāms tikai ar konstitucionālās sūdzības iesniegšanu.

Termiņa pieteikuma iesniegšanai pētniecība ir nozīmīga vairāku apsvērumu dēļ. Pirmkārt, pieteikuma iesniegšanas termiņš ir viena no prasībām, kas jāievēro, lai uzsāktu Satversmes tiesas procesu. Otrkārt, pieteikuma iesniegšanas termiņa analīze nepieciešama, jo praksē ir radušās neskaidrības par termiņa konstitucionālās sūdzības iesniegšanai izpratni. Treškārt, Satversmes tiesas prakse dod iespēju izdarīt secinājumus un vērtējumus.

¹ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996, 14. jūnijs, Nr. 103 (588).

² Study on Individual Access to Constitutional Justice. Pieejams: <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD%282010%29039rev.aspx> [aplūkots 16.01.2014.].

Termiņš pieteikuma iesniegšanai: ievērošanas pamatprincipi un nokavējuma sekas

Termiņš pieteikuma iesniegšanai Satversmes tiesas procesā ir konkretizēts laiks, kurā personai ir jāveic procesuālas darbības: jāiesniedz pieteikums. Lai pieteikums būtu veiksmīgs jeb tiktu ierosināta lieta, ir jāievēro daži pamata principi.

Ja pieteikuma iesniegšanai ir noteikts termiņš, tad pieteikums noteiktā termiņā ir nevīs jāsagatavo, bet jāiesniedz Satversmes tiesā. Piemēram, izskatot pieteikumu, kurā tika apstrīdētas Rojas novada domes 2011. gada 20. septembra saistošo noteikumu Nr. 22/2011 "Rojas novada teritorijas plānojums 2011.–2023. gadam" grafiskajā daļā ietvertās atzīmes, Satversmes tiesa konstatēja, ka "[a]pstrīdētais plānojums ir stājies spēkā 2011. gada 5. oktobrī, vienu dienu pēc Rojas novada domes saistošo noteikumu Nr. 22/2011 publikācijas laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" 2011. gada 4. oktobra Nr. 156 (4554). Pasta atzīme uz aplokšnes, ar kuru nosūtīts pieteikums Satversmes tiesai, apliecina, ka pieteikums pastā nodots 2012. gada 5. aprīlī. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir ievērojusi Satversmes tiesas likuma 19.³ panta otrajā daļā noteikto termiņu pieteikuma iesniegšanai".³

Termiņa pieteikuma iesniegšanai neievērošana vai nokavēšana Satversmes tiesas procesā rada negatīvas sekas: tiesības Satversmes tiesas kolēģijai vai tiesnešiem rīcības sēdē secināt, ka nav ievēroti pieteikuma speciālie noteikumi, un līdz ar to lieta nav ierosināma, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta 5. daļas 3. punktu.⁴

Lai arī nav aizliegts pieteikumu iesniegt pēdējā dienā pirms termiņa notecēšanas, tomēr šāda prakse var izrādīties nelabvēlīga pašam pieteikuma iesniedzējam. Ja konstitucionālās kontroles subjekta pēdējā dienā pirms termiņa notecēšanas iesniegtais pieteikums būs neveiksmīgs un persona saņems lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu, persona savas iespējas Satversmes tiesā būs izsmēlusi. Tai pašā laikā tā persona, kura bez īpašas kavēšanās būs vērsusies Satversmes tiesā, negatīva kolēģijas vai rīcības sēdes lēmuma gadījumā vēl atlikušajā laikā līdz termiņa notecēšanai varēs novērst kļūdas un trūkumus un iesniegt atkārtotu pieteikumu. Neveiksmīgs (pirmais) pieteikums Satversmes tiesā neliedz nevienam iespēju vērsties Satversmes tiesā atkārtoti, ievērojot Satversmes tiesas likuma prasības, tai skaitā arī Satversmes tiesas likuma normu (20. panta 5. daļas 5. punkts), kas dod tiesības atteikties ierosināt lietu tad, ja pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru jau kolēģija ir lēmusi.⁵

Līdz šim, cik autorei zināms, nevienā gadījumā Satversmes tiesas kolēģija vai rīcības sēde nav atjaunojusi nokavētu pieteikuma iesniegšanas termiņu, tādējādi īpaši apliecinot nepieciešamību pievērst uzmanību termiņa ievērošanas jautājumiem.

³ Par atteikšanos ierosināt lietu: Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2012. gada 9. maija lēmums, 4.2. punkts. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

⁴ Piemēram: Par atteikšanos ierosināt lietu: Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2012. gada 27. augusta lēmums, 5. punkts. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

⁵ Sikāk sk.: Rodiņa A., Amoliņa D. Lēmums par atteikšanos ierosināt lietu Satversmes tiesā: teorētiskie un praktiskie aspekti. Jurista Vārds, 2013, 02. jūlijs, Nr. 26 (777).

Terminētie pieteikumi

Satversmes tiesas likums pašreiz spēkā esošajā redakcijā paredz konstitucionālās kontroles subjekta pienākumu ievērot termiņu, iesniedzot triju veidu pieteikumus.

Pirmkārt, termiņš ir noteikts konstitucionālās sūdzības iesniegšanai, kuras analīzei tiks veltīta īpaša uzmanība nākamajā nodaļā.

Otrkārt, kopš 2010. gada 1. janvāra termiņš ir jāievēro, ja konstitucionālās kontroles subjekts apstrīd Satversmes tiesā specifiskus Satversmes tiesas likumā (19.³ pantā) noteiktus likumus (to normas): likumu par konkrēta nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām vai vietējās pašvaldības teritorijas plānojumu vai lokālplānojumu.⁶ Kā skaidrots likumprojekta anotācijā, termiņš norādīto tiesību aktu apstrīdēšanai Satversmes tiesas likumā tika noteikts “[t]iesiskās stabilitātes nolūkā”.⁷ Tai pašā laikā nevar noliegt, ka liela nozīme termiņa noteikšanā attiecībā uz norādīto normatīvo aktu apstrīdēšanu bija pašai Satversmes tiesai, kas likumdevējam atgādināja, ka termiņa trūkums varētu nonākt pretrunā ar tiesiskās stabilitātes principu, sevišķi gadījumos, kad vietējās pašvaldības teritorijas plānojums tiek pārsūdzēts ilgu laiku pēc tā pieņemšanas, bet citas personas ir paļāvušas uz tā nemainīgumu un atbilstoši teritorijas plānojumam plānojušas savu rīcību.⁸ Tādēļ patlaban pieteikums, apstrīdot minētos normatīvos aktus, ir iesniedzams 6 mēnešu laikā pēc likuma vai saistošo noteikumu spēkā stāšanās dienas. Papildus, apstrīdot teritorijas plānojumu vai lokālplānojumu, ir jāievēro arī Teritorijas attīstības plānošanas likumā noteiktie speciālie subsidiaritātes principa noteikumi, kas jārealizē pēc saistošo noteikumu spēkā stāšanās.⁹ Tas nozīmē, ka, apstrīdot teritorijas plānojumu vai lokālplānojumu, personai 6 mēnešu laikā ir gan jāizpilda specifiskās subsidiaritātes principa prasības (vērstoties pie ministra), gan arī jāiesniedz pieteikums Satversmes tiesā.

Maldīgi būtu uzskatīt, ka termiņš nekustamā īpašuma atsavināšanas likuma vai teritorijas plānojuma vai lokālplānojuma apstrīdēšanai attiecas ekskluzīvi uz konstitucionālās sūdzības iesniedzējiem. Lai arī praksē interese apstrīdēt šāda veida normatīvus aktus varētu būt personām – konstitucionālās sūdzības subjektiem – un tas izriet arī no citiem normatīviem aktiem,¹⁰ tomēr Satversmes tiesas

⁶ Grozījumi Satversmes tiesas likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009, 30. decembris, Nr. 205 (4191).

⁷ Likumprojekta “Grozījumi Satversmes tiesas likumā” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/3A28E1852864ABF5C225763B0033C63A?OpenDocument> [aplūkots 03.05.2014.].

⁸ Par Limbažu pilsētas domes 2006. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 4 “Limbažu pilsētas teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” plānojuma, ar kuru zemes gabals Cēsu ielā 24 iekļauts Limbažu pilsētas teritorijas izmantošanas un nekustamo īpašumu lietošanas mērķu grupas dabas pamatnes teritorijas vai brīvās izbūves teritorijas mežparku un parku teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam: Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-38-03. Latvijas Vēstnesis, 2007, 28. aprīlis, Nr. 70 (3646), secinājumu daļas 9.2. punkts.

⁹ Teritorijas attīstības plānošanas likums (27. pants) paredz, ka persona ir tiesīga likumā noteiktajā kārtībā iesniegt Satversmes tiesā konstitucionālo sūdzību par pašvaldības saistošo noteikumu atbilstību augstāka juridiskā spēka normām, ja pirms tam divu mēnešu laikā pēc tam, kad stājušies spēkā saistošie noteikumi, ar kuriem apstiprināts vietējās pašvaldības teritorijas plānojums vai lokālplānojums, tā ir iesniegusi ministram iesniegumu par vietējās pašvaldības teritorijas plānojumu vai lokālplānojumu. Teritorijas attīstības plānošanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011, 02. novembris, Nr. 173 (4571).

¹⁰ Jāpaskaidro, ka Sabiedrības vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma atsavināšanas likumā tiek runāts par sekām, kas rodas, ja ir iesniegta tieši konstitucionālā sūdzība (tātad speciāls viens pieteikums). Arī no Teritorijas attīstības plānošanas likuma izriet, ka tiek aplūkota tikai personas iespēja vērsties Satversmes tiesā. Sabiedrības vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma atsavināšanas likums: LR likums.

likums paredz teorētisku iespēju minētos normatīvos aktus apstrīdēt arī citiem konstitucionālās kontroles subjektiem. Šāds secinājums izriet arī no Satversmes tiesas likuma (19.³ panta trešā daļa), kurā noteikts, ka tiesām un zemesgrāmatu nodaļu tiesniešiem, iesniedzot pieteikumu, nav jāņem vērā termiņa ierobežojums, ko neapšaubāmi var izskaidrot nevis ar kādas “īpašas labvēlības izrādīšanu” tiesām, bet gan ar konkrētās kontroles pieteikuma satura specifiku.¹¹

Treškārt, termiņš pieteikuma iesniegšanai ir jāievēro pašvaldības domei, apstrīdot rīkojuma atbilstību likumam, ar kuru Ministru kabineta pilnvarotais ministrs ir apturējis pašvaldības domes pieņemto lēmumu. Realizējot šo Satversmes tiesas kompetences aspektu, jāņem vērā, ka pašvaldības domes pieteikuma iesniegšanas normatīvo bāzi veido divi likumi: Satversmes tiesas likums un likums “Par pašvaldībām”, kurā precizēta pašvaldības domes rīcība gadījumā, ja tā nepiekrīt Ministru kabineta pilnvarotā ministra – tagad vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra – rīkojumam, ar kuru ir apturēti pašvaldības pieņemtie saistošie noteikumi vai cits normatīvais akts.¹² Proti, likumā “Par pašvaldībām” (49. panta trešā daļa) paredzēts: ja dome nepiekrīt ministra lēmumam (rīkojumam), tad tai triju mēnešu laikā pēc ministra rīkojuma saņemšanas jāiesniedz pieteikums Satversmes tiesā par ministra rīkojuma atcelšanu. Likumdevējs tādējādi ir paredzējis, ka pašvaldības un ministrijas konflikts par pašvaldības pieņemtā normatīvā akta atbilstību augstāka juridiska spēka normai tiks atrisināts Satversmes tiesā.

Kā ilustratīvu piemēru konfliktam, kura risināšanā Satversmes tiesā iezīmēta termiņa ievērošanas aktualitāte, var norādīt t. s. Ozolnieku domes lietu. Proti, ministra ieskatā Ozolnieku domes pieņemtie saistošie noteikumi, kas paredzēja aizliegumu smēķēt daudzdzīvokļu māju balkonos, lodžijās un pie atvērta loga un tuvāk par 10 m no daudzdzīvokļu ēkas, paredzot sodu par šādām darbībām, neatbilda augstāka juridiska spēka tiesību normām.¹³ Izmantojot savas likumā noteiktās tiesības, ministrs pieņēma lēmumu par noteikumu (Ozolnieku novada domes 2011. gada 11. oktobra saistošo noteikumu Nr. 17/2011 “Grozījumi saistošajos noteikumos Nr. 6/2010 “Ozolnieku novada sabiedriskās kārtības noteikumi””) darbības apturēšanu, kam savukārt nepiekrīta Ozolnieku dome.¹⁴ 2012. gada marta vidū Ozolnieku pašvaldības dome iesniedza pieteikumu Satversmes tiesā, lūdzot atcelt “[...] ministra 2012. gada 9. janvāra rīkojumu Nr. 4”.¹⁵ Neapšaubot Ozolnieku pašvaldības tiesības vērsties Satversmes tiesā, tomēr Satversmes tiesas kolēģijai nācās secināt, ka pieteikumā līdztekus normatīvo aktu citātiem nebija norādīts,

Latvijas Vēstnesis, 2010, 03. novembris, Nr. 174 (4366); Teritorijas attīstības plānošanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011, 02. novembris, Nr. 173 (4571).

¹¹ Tāds pats secinājums izriet no Teritorijas attīstības plānošanas likuma 27. panta 6. daļas, kurā teikts: ja nav ievēroti likumā minētie termiņi, Satversmes tiesa likumā noteiktajā kārtībā var izvērtēt vietējās pašvaldības teritorijas plānojumu un lokālplānojumu arī tādā gadījumā, ja Satversmes tiesā vērsās vispārējās jurisdikcijas tiesa vai administratīvā tiesa, tajā skaitā arī pēc procesa dalībnieku viedokļu uzklaušanās. Teritorijas attīstības plānošanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011, 02. novembris, Nr. 173 (4571).

¹² Par pašvaldībām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994, 24. maijs, Nr. 61 (192).

¹³ Ozolnieku novada dome saņēmusi Sprūdza rīkojumu apturēt aizliegumu smēķēt uz daudzdzīvokļu lodžijām. Pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/novados/ozolnieku-novada-dome-sanemusi-sprudz-a-rikojumu-apturet-aizliegumu-smeket-uz-daudzdzivoklu-lodzijam-13924979> [aplūkots 14.02.2014.].

¹⁴ Par Ozolnieku novada domes 2011. gada 11. oktobra saistošo noteikumu Nr. 17/2011 “Grozījumi saistošajos noteikumos Nr. 6/2010 “Ozolnieku novada sabiedriskās kārtības noteikumi””) darbības apturēšanu: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2012. gada 9. janvāra rīkojums Nr. 4. Latvijas Vēstnesis, 2012, 11. janvāris, Nr. 6 (4609).

¹⁵ Pieteikums Nr. 44/2012. Npublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

“[...] tieši kurām tiesību normām neatbilst apstrīdētais rīkojums”.¹⁶ Jeb pieteikumā nebija ievērotas pieteikuma noformēšanas vispārējās prasības, kam tādēļ sekoja atteikums ierosināt lietu. Pēc gandrīz diviem mēnešiem Ozolnieku dome atkārtoti vērsās Satversmes tiesā ar to pašu prasījumu.¹⁷ Taču pašvaldība nebija ņēmusi vērā, ka likumā “Par pašvaldībām” (49. pantā) ir paredzēts termiņš pieteikuma iesniegšanai Satversmes tiesā: pieteikums Satversmes tiesā ir jāiesniedz triju mēnešu laikā pēc rīkojuma saņemšanas. Nespēja vai neprasme sagatavot pieteikumu Satversmes tiesai diemžēl neaptur termiņa tecējumu. Tādējādi Satversmes tiesai nācās secināt, ka Ozolnieku pašvaldība tiesā ir vērsusies novēloti “2012. gada 9. maijā, tas ir, vairāk nekā trīs mēnešus pēc apstrīdētā rīkojuma saņemšanas. Līdz ar to pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 19. panta otrās daļas prasībām”.¹⁸ Minētā piemēra sakarā var paskaidrot, ka Ozolnieku novada dome 2012. gada 12. jūnija domes sēdē pieņēma lēmumu “[a]pstiprināt saistošo noteikumu Nr. 7/2012 “Par Ozolnieku novada domes saistošo noteikumu Nr. 17/2011 “Grozījumi saistošajos noteikumos Nr. 6/2010 “Ozolnieku novada sabiedriskās kārtības noteikumi”” atcelšanu”.¹⁹ Jeb dome pati gan radīja, gan arī atrisināja strīdu par tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām.

Termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai: novitātes un secinājumi

Termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai ir tipiska konstitucionālās sūdzības sastāvdaļa.²⁰ Tas tiek noteikts, lai nodrošinātu lietas atrisināšanu saprātīgā laika posmā, otras puses paļāvību, ka konflikta risinājums vēlāk netiks pārskatīts, un galu galā – ja persona ilgāk pacieš savu pamattiesību aizskārumu, tā mazāk ir ieinteresēta savu pamattiesību aizsardzībā.²¹

Termiņa konstitucionālās sūdzības iesniegšanai noteikšana ir ļoti cieši saistīta ar subsidiaritātes principa īstenošanu. Termiņa atskaites punkts konstitucionālās sūdzības iesniegšanai Satversmes tiesas likumā ir noteikts, ņemot vērā to, vai pastāv un vai ir iespējams izmantot citas tiesību aizsardzības iespējas aizskarto pamattiesību aizsardzībai.

Pirmkārt, ja ir iespējams izmantot citas tiesību aizsardzības iespējas un persona tās ir izmantojusi, tad konstitucionālo sūdzību var iesniegt sešu mēnešu laikā pēc pēdējās institūcijas nolēmuma spēkā stāšanās. “Pēdējā institūcija”, kuras nolēmums prezumēts Satversmes tiesas likumā (19.² panta 4. daļas pirmais teikums), nozīmē, ka tiesību norma attiecībā uz personu būs piemērota, un šādos gadījumos termiņa skaitīšana ir salīdzinoši vienkārša. Ir jākonstatē pēdējais, tātad – nepārsūdzamais nolēmums, lai varētu izmantot Satversmes tiesu kā pēdējo nacionālo

¹⁶ Par atteikšanos ierosināt lietu: Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2012. gada 18. aprīļa lēmums, 3. punkts. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

¹⁷ Pieteikums Nr. 81/2012. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

¹⁸ Par atteikšanos ierosināt lietu: Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2012. gada 31. maija lēmums, 6. punkts. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

¹⁹ Ozolnieku novada domes 2012. gada 12. jūnija sēdes protokols Nr. 7. Pieejams: <http://www.ozolnieki.lv/parvalde/dome/domes-sezu-protokoli> [aplūkots 14.02.2014.].

²⁰ Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 199. lpp.

²¹ Sk., piemēram: Par Satversmes tiesas likuma 19.2 panta ceturrtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92. pantam: Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2002-09-01. Latvijas Vēstnesis, 2002, 27. novembris, Nr. 173 (2748), secinājumu daļas 1. punkts.

tiesību aizsardzības līdzekli. Pēdējais nepārsūdzamais nolēmums nebūs jebkurš, bet tikai tāds, kurā apstrīdētā tiesību norma būs tiesiskā strīda cēlonis.²²

Otrkārt, ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, tad līdz ar 2011. gada 19. maijā pieņemtā likuma "Grozījumi Satversmes tiesas likumā" spēkā stāšanos 2011. gada 1. jūlijā konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma brīža (19.² panta 4. daļas otrais teikums).²³ Līdz minēto grozījumu Satversmes tiesas likumā spēkā stāšanās brīdim likuma vai cita normatīvā akta normu, kas pati par sevi radīja pamattiesību aizskārumu, ja nepastāvēja citi tiesību aizsardzības līdzekļi, persona varēja Satversmes tiesā apstrīdēt bez jebkādiem ierobežojumiem – tad, kad tā vēlējas. Pareizāk būtu teikt – kad persona jutās aizskarta. No vienas puses, it kā varētu secināt, ka termiņa noteikšana konstitucionālās sūdzības iesniegšanai gadījumos, kad nepastāv citi tiesību aizsardzības līdzekļi, samazina personas izredzes uz lietas izskatīšanu Satversmes tiesā, jo personai ir jāievēro 6 mēnešu termiņš. Tomēr pareizāk būtu teikt, ka termiņa noteikšana pieteikuma iesniegšanai, ja nepastāv citi tiesību aizsardzības līdzekļi, uzliek vēl lielāku atbildību personai sekot līdzi tām norisēm, kas to skar vai eventuāli varētu skart. Proti, likumdevējs it kā netieši ir apstiprinājis Satversmes tiesā attīstīto tā saukto aktīvā pamattiesību aizsargātāja teoriju, kas tiek pamatota ar secinājumu: jo persona ilgāk pacieš savu tiesību aizskārumu, jo tā ir mazāk ieinteresēta savu konstitucionālo tiesību aizsargāšanā.

Likumdevējs Satversmes tiesas likumā nav precizējis, vai aizskāruma brīdis, no kura jāskaita 6 mēnešu termiņš, ir aizskāruma sākuma brīdis vai cits brīdis (piemēram, aizskāruma izbeigšanās brīdis). Izbeidzot diskusijas konferenču telpās (un arī ārpus tām), atbilde uz šo jautājumu ir sniegta Satversmes tiesas praksē. Un var tikai piekrist Satversmes tiesai, kura ir skaidrojusi, ka sešu mēnešu termiņš pieteikuma iesniegšanai ir skaitāms no aizskāruma rašanās brīža.²⁴ Lai arī var piekrist Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2012-22-0103 norādītajiem argumentiem iepriekšminētās tēzes pamatošanai, autore vērtējumā kā galvenais arguments šādam secinājumam ir izmantojams Satversmes tiesā attīstītais aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepts.

Satversmes tiesa, 2013. gadā skatot divas lietas,²⁵ spriedumos ir formulējusi savu redzējumu aizskāruma rašanās brīdim un līdz ar to termiņa skaitīšanai tad, ja personas pamattiesības nav iespējams aizsargāt ar citiem tiesību aizsardzības

²² Par atteikšanos ierosināt lietu: Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2012. gada 29. jūnija lēmums, 4. punkts. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

²³ Grozījumi Satversmes tiesas likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011, 01. jūnijs, Nr. 85 (4483).

²⁴ Par Civilprocesa likuma 567. panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz zvērināta tiesu izpildītāja amata atlīdzības segšanu no valsts budžeta gadījumos, kad piedzinējs ir atbrīvots no sprieduma izpildes izdevumu samaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam un Ministru kabineta 2011. gada 30. augusta noteikumu Nr. 670 "Noteikumi par izpildu darbību veikšanai nepieciešamo izdevumu apmēru un to maksāšanas kārtību" 8., 9., 10., 11. un 12. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam: Satversmes tiesas 2013. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2012-22-0103. Latvijas Vēstnesis, 2013, 28. jūnijs, Nr. 123 (4929), secinājumu daļas 12.1. punkts.

²⁵ Par likuma "Par tiesu varu" 86. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 102. pantam: Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija spriedums lietā Nr. 2012-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2013, 13. maijs, Nr. 90 (4896); Par Civilprocesa likuma 567. panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz zvērināta tiesu izpildītāja amata atlīdzības segšanu no valsts budžeta gadījumos, kad piedzinējs ir atbrīvots no sprieduma izpildes izdevumu samaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam un Ministru kabineta 2011. gada 30. augusta noteikumu Nr. 670 "Noteikumi par izpildu darbību veikšanai nepieciešamo izdevumu apmēru un to maksāšanas kārtību" 8., 9., 10., 11. un 12. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un

līdzekļiem. Proti, atbilstoši Satversmes tiesas praksei 6 mēnešu termiņš, ja nepastāv citas tiesību aizsardzības iespējas, jāskaita no aizskāruma brīža, kas var būt: 1) tiesību normas spēkā stāšanās brīdis; 2) brīdis, kad persona pirmo reizi nonāk situācijā, kad uz to var attiecināt apstrīdamo tiesību normu; 3) brīdis (kas nesakrīt ar diviem iepriekšējiem), kad persona ir izjutusi aizskārumu.

Konstitucionālā sūdzībā pamattiesību aizskārums, kuru rada tiesību normas neatbilstība Satversmē garantētām cilvēka pamattiesībām, ir tās mugurkauls jeb būtiskākā sastāvdaļa. Var piekrist Satversmes tiesai, ka aizskārums personas pamattiesībām jeb negatīvās sekas²⁶ attiecībā uz personu var iestāties gan no tiesību normas spēkā stāšanās brīža, gan arī no brīža, kad persona pirmo reizi nonāk situācijā, kad uz to var attiecināt apstrīdamo tiesību normu. Tai pašā laikā tieši aizskāruma sajušanas jeb konstatēšanas brīdis ir atbilstošākais termiņa atskaites punkts, jo šādi uzskatāmi tiek demonstrēta konstitucionālās sūdzības kā subjektīvo tiesību aizsardzības līdzekļa daba un raksturs. Termiņa tecējums no brīža, kad persona izjutusi aizskārumu, nozīmē, ka tiesību norma iepriekš neradīja personai pamattiesību aizskārumu, bet kādu apsvērumu dēļ personai tiek radīts aizskārums tagad. Taču apgalvojumi par aizskāruma brīdi (tagad) nekad nedrīkst un nevar būt voluntāri, tie ir jāpierāda. Aizskāruma rašanās brīdim ir jābūt pamatotam un saprotamam. Un ir tikai loģiski prasīt, lai persona pieteikumā iekļauj un pamato to brīdi, kad viņa ir sajutusi sev radīto pamattiesību aizskārumu, jo šāda prasība izriet arī no Satversmes tiesas likuma 19.² panta 6. daļas 1. punkta. Arī Satversmes tiesa ir norādījusi, ka personai jāsniedz attiecīgs pamatojums un pierādījumi, kas apliecina, ka šo pēdējo sešu mēnešu laikā pirms pieteikuma iesniegšanas ir konstatējamas objektīvas tiesisko vai faktisko apstākļu izmaiņas, kuru dēļ persona izjūt no konkrētas tiesību normas izrietošu aizskārumu.²⁷

Atgriežoties pie termiņa ievērošanas jautājuma aktualizācijas, autore ar vislielāko interesi sekoja līdzī tā sauktās J. Neimaņa kunga lietas attīstībai, kurā bija apstrīdēta likuma "Par tiesu varu" 86. panta trešās daļas normas, kas paredz aizliegumu apvienot tiesneša amatu ar darbību politiskā partijā,²⁸ atbilstība Satversmes 102. pantam. Tieši šī lieta bija visinteresantākā tajā ziņā, ka nedz pirmajā pieteikumā,²⁹ nedz arī otrajā pieteikumā³⁰ konstitucionālās sūdzības subjekts, autora ieskatā, nebija pietiekami un pārliecinoši iekļāvis argumentus aizskāruma rašanās brīža pierādīšanai, līdz ar to nebija saprotams – vai, iesniedzot pieteikumu,

105. pantam: Satversmes tiesas 2013. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2012-22-0103. Latvijas Vēstnesis, 2013, 28. jūnijs, Nr. 123 (4929).

²⁶ Var piekrist Satversmes tiesas kolēģijas skaidrojumam, ka aizskārums ir jāsaprot tā, ka "[...] apstrīdētā tiesību norma rada vai var radīt nelabvēlīgas sekas pieteikuma iesniedzējam". Par atteikšanos ierosināt lietu: Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2012. gada 21. augusta lēmums, 5.1. punkts. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

²⁷ Par Civilprocesa likuma 567. panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz zvērināta tiesu izpildītāja amata atbildības segšanu no valsts budžeta gadījumos, kad piedzinējs ir atbrīvots no sprieduma izpildes izdevumu samaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam un Ministru kabineta 2011. gada 30. augusta noteikumu Nr. 670 "Noteikumi par izpildu darbību veikšanai nepieciešamo izdevumu apmēru un to maksāšanas kārtību" 8., 9., 10., 11. un 12. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam: Satversmes tiesas 2013. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2012-22-0103. Latvijas Vēstnesis, 2013, 28. jūnijs, Nr. 123 (4929), secinājumu daļas 12.3. punkts.

²⁸ "Tiesneša amats nav savienojams ar piederību pie partijām un citām politiskajām organizācijām." Par tiesu varu: LR likums. Ziņotājs, 1993, 14. janvāris, Nr. 1.

²⁹ Pieteikums Nr. 101/2012. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

³⁰ Pieteikums Nr. 118/2012. Nepublicēts, pieejams Satversmes tiesā.

ir ievērots konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņš.³¹ Tai pašā laikā lieta bija ierosināta, un Satversmes tiesas procesa sekotāji varēja vienīgi minēt, kā noslēgsies šī lieta: vai tiks taisīts spriedums vai arī lēmums par tiesvedības izbeigšanu. Izprotot Satversmes tiesas procesā iedibināto principu, ka to, vai patiešām ir aizskartas konstitucionālās sūdzības subjekta pamattiesības, iespējams noskaidrot nākamajās Satversmes tiesas procesa stadijās,³² tomēr arī tiesas sēdē skaidrība par aizskāruma rašanās brīdi netika rasta.³³ Interesanti, ka Satversmes tiesa galu galā konstatēja, ka J. Neimaņa kunga pamattiesības ir aizskartas vienīgi potenciāli, secinot, ka līdz ar to nav pamata izbeigt tiesvedību lietā, jo potenciāla (un arī nākotnē gaidāma) aizskāruma gadījumā termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai nav jāievēro.³⁴ Lai arī šī raksta mērķis nav analizēt aizskāruma formas, tomēr retoriski varētu jautāt, vai J. Neimaņa kungam radītais aizskārums bija potenciāls, ja apstrīdētā tiesību norma liedza iegūt kādas noteiktas tiesības tagad? Un vai esošu aizskārumu var radīt tikai tiesību normas piemērošana? Autore jau ir izteikusies, ka esošu aizskārumu var radīt arī tiesību norma, kas aizliedz veikt kādas darbības, realizēt tiesības.³⁵ Tai pašā laikā jāpiekrīt Satversmes tiesai, kas J. Neimaņa kunga lietā ir iedibinājusi prasību: spēt pamatot brīdi, kad apstrīdētā tiesību norma ir radījusi tai aizskārumu.³⁶ Turklāt to, ka J. Neimaņa kunga lietā tiesnešu domas ir dalījušās, apliecina arī divu tiesnešu viedokļa izteikšana atsevišķās domās.³⁷ Kopumā visa norādītā lieta ir pierādījusi, ka konstitucionālā sūdzība ir ļoti komplicēta, un tās pētniecība ir un būs nebeidzams process.

Secinājumi

Konstitucionālā sūdzība nav vienīgais pieteikums, kuru iesniedzot ir jāievēro termiņš. Termiņš pieteikuma iesniegšanai Satversmes tiesā ir attiecināms uz dažādiem pieteikumiem, un tas ir noteikts, gan ņemot vērā konstitucionālās kontroles formu, gan arī apstrīdamā tiesību akta un visas lietas specifiku.

Termiņa tecējums konstitucionālās sūdzības iesniegšanai, kad nepastāv citas tiesību aizsardzības iespējas, sākas no aizskāruma brīža, nevis konstitucionālās sūdzības sagatavošanas vai iesniegšanas brīža vai arī aizskāruma izbeigšanās brīža. Šādu secinājumu iespējams pamatot ar aktīvā pamattiesību aizsargātāja konceptu.

³¹ Jāpaskaidro, ka apstrīdētā tiesību norma bija jau spēkā tad, kad J. Neimanis kļuva par tiesnesi.

³² Par Saeimas Prezidija 2000. gada 28. februāra "Noteikumu par kārtību, kādā no Saeimas budžeta kompensējami izdevumi, kas deputātiem radušies, realizējot savas pilnvaras" 4., 5., 6., 7., 8. punkta un 9. punkta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam: Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra spriedums lietā Nr. 2001-06-03. Latvijas Vēstnesis, 2002, 26. februāris, Nr. 31 (2606), secinājumu daļas 2.2. punkts.

³³ Skatīt Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēdes 2013. gada 3. aprīļa stenogrammu. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Stenogramma_2012-16-01.pdf [aplūkots 14.02.2014.].

³⁴ Par likuma "Par tiesu varu" 86. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 102. pantam: Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija spriedums lietā Nr. 2012-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2013, 13. maijs, Nr. 90 (4896), secinājumu daļas 22.4. punkts.

³⁵ Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 160. lpp.

³⁶ Par likuma "Par tiesu varu" 86. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 102. pantam: Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija spriedums lietā Nr. 2012-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2013, 13. maijs, Nr. 90 (4896), secinājumu daļas 22.1., 22.3. punkts.

³⁷ Satversmes tiesas tiesnešu Aijas Brantas un Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2012-16-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2012-16-01_atseviskas_domas_Branta_Kruma.pdf [aplūkots 14.02.2014.].

Termiņa konstitucionālās sūdzības iesniegšanai noteikšana, nepastāvot citiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, nenozīmē, ka turpmāk Satversmes tiesa vērtēs tikai un vienīgi tās tiesību normas, kas spēkā stājušās pirms sešiem mēnešiem. Pamattiesību aizskāruma brīdis var nesakrist ar apstrīdētās tiesību normas spēkā stāšanās brīdi. Šāds secinājums izriet no konstitucionālās sūdzības kā subjektīvo pamattiesību aizsardzības līdzekļa jēgas un būtības. Taču apgalvojumi par aizskāruma brīdi nekad nedrīkst un nevar būt voluntāri. Aizskāruma rašanās brīdim ir jābūt pamatotam un saprotamam, izklāstītam pieteikumā.